

POLSKI UNIWERSYTET NA OBCZYŻNIE
W LONDYNIE

ZESZYTY NAUKOWE

SERIA TRZECIA, NR 9, 2021

JOANNA OGORZAŁEK

POLSKI UNIWERSYTET NA OBCZYŻNIE, LONDYN
ORCID: 0000-0002-4626-4963

POWOJENNY DOM
ŻOŁNIERZY 2. KORPUSU POLSKIEGO
GENERAŁA WŁADYSŁAWA ANDERSA
NA ŚLĄSKU OPOLSKIM

*Odrzućmy wszystko, co nas dzieli
– bierzmy wszystko, co nas łączy
w pracy i w walce o wolność i niepodległość Polski.*
gen. Władysław Anders

1.

Śląsk Opolski położony w południowo-zachodniej Polsce, nad Odrą jest nadgranicznym obszarem historycznego Górnego Śląska¹, który powstał z podziału Śląska na Księstwo Śląskie (dzisiejszy Dolny Śląsk z Wrocławiem) i Księstwo Opolskie². W wyniku plebiscytu i III powstania śląskiego³ Opolszczyzna

---

¹ D. Kisielewicz, *Historyczne uwarunkowania odrębności regionu Śląska Opolskiego*, „Pogranicze. Polish Borderlands Studies”, 2015, t. 3, nr 1, s. 7, wersja cyfrowa: <https://depot.ceon.pl/handle/123456789/14684>, dostęp 10 XII 2020.

² Marchevkowo na folkowo - Śląsk Opolski, <http://marchevka.blogspot.com/2015/07/marchevkowo-na-folkowo-slask-opolski.html>, dostęp 8 XII 2020.

³ Powrót Górnego Śląska do Polski, 1922, Dzieje.pl, portal historyczny, dostęp 8 XII 20.

stała się prowincją górnośląską⁴ ludzi napływowych i krzyżujących się wpływów politycznych z własną autonomią⁵.

Opolskie to region o zróżnicowanej strukturze etniczno-kulturowej i narodowościowej⁶, gdzie mieszały się wpływy kultury polskiej, czeskiej, niemieckiej i kresowej⁷. Po II wojnie światowej na mocy układu poczdamskiego Śląsk, a z nim powiat opolski znalazł się w granicach Polski (należał do województwa śląsko-dąbrowskiego⁸). W ramach przeprowadzonej reformy terytorialnej w 1950 roku powiat opolski został włączony do utworzonego województwa opolskiego. W roku 1975 nastąpiła kolejna reforma administracyjna, która zlikwidowała szczebel powiatu jako jednostkę samorządu terytorialnego. Powiat opolski reaktywowano na mocy ostatniej reformy – od 1 stycznia 1999 roku⁹.

Śląsk Opolski, nieuprawniony nowotwór nazewnictwa¹⁰, rozumiany dziś jako obszar znajdujący się w granicach województwa opolskiego¹¹ (najmniejszego w skali kraju, z jednym najstarszym i największym miastem Opolem)¹², ma własną historię, kulturę i tradycję, a także strukturę ludnościową Polan. Ta odrębność wywodząca się z różnych środowisk, którą od zakończenia II wojny światowej tworzą: większość polska, tzw. ludność napływowa oraz ludność rodzima – mniejszość niemiecka i mniejszość narodowo-etniczna śląska, są istotnymi elementami społeczno-kulturowej tożsamości Śląska Opolskiego¹³.

⁴ D. Kisielewicz, *Historyczne uwarunkowania...*, s. 9.

⁵ Województwo śląskie 1945–1950, <http://edus.ibrbs.pl>, dostęp 20 II 2020.

⁶ Śląsk Opolski, <https://industrial-tourism.eu/pl>, dostęp 3 IV 2020.

⁷ www.visitopolskie.pl, dostęp 3 IV 2020.

⁸ H. Markowski, *Wojewódzki Oddział Państwowego Urzędu Repatriacyjnego w Katowicach w latach 1945–1951*, Katowice, 2007, s. 138, wersja internetowa: www.rebus.us.edu.pl, dostęp 25 I 2022. Dekret z 13 listopada 1945 r. o zarządzie Ziemi Odzyskanych: Śląsk Opolski stanowił jedyną część Ziemi Odzyskanych przyłączoną do dawnego województwa, co miało stanowić symbol zespolenia z Polską całego Śląska.

⁹ Powiat opolski, <https://pl.wikivoyage.org/wiki>, dostęp 8 XII 2020.

¹⁰ Śląsk Opolski, www.wikiwand.com/pl, dostęp 20 II 2020. Sztuczne terminy „Śląsk Opolski” i „Opolszczyzna” są obecnie lansowane przez władze województwa opolskiego, centralne i lokalne środki masowego przekazu oraz ludność napływową. Pozostają jednak obce rodzimej ludności górnośląskiej, dla których zwłaszcza nazwa „Opolszczyzna” brzmi szczególnie pejoratywnie. Z próbami podziału Górnoślążaków walczy m.in. Ruch Autonomii Śląska, zrzeszający ludność regionu bez względu na przynależność narodową (śląską, polsko-śląską, niemiecko-śląską, czesko-śląską).

¹¹ D. Kisielewicz, *Historyczne uwarunkowania...*, s. 17.

¹² www.polskieszlaki.pl, dostęp 3 IV 2020.

¹³ D. Kisielewicz, *Historyczne uwarunkowania...*, s. 15.

1. Franciszek Józef Langert, ok. 1938–1939 r.; ze zbiorów Tadeusza Rutkowskiego, wnuka

2.

I wojna światowa była dla każdego Polaka początkiem długiej tułaczey drogi do wolnej i niepodległej Polski. Wojenne ścieżki pełne smutnych, okrutnych i dramatycznych przeżyć wiodły naszych żołnierzy przez dalekie, obce kraje. Sprawa Ojczyzny i jej pomyślności stały się największą wartością, największym wysiłkiem, drogą wielką i ciężką do Polski. Heroizm ich postaw udowodnił, że są żołnierzami ofiarnymi i oddanymi sprawie wolnej Rzeczypospolitej.

Franciszek Langert (il. 1–3), rocznik 1883¹⁴, w swym pamiętniku opisuje pełne patriotycznego i radosnego uniesienia spotkanie z generałem Władysławem Andersem w początkach tworzenia Armii Polskiej w Związku Sowieckim, której żołnierzem został 26 sierpnia 1941 roku. Notatka z 25 sierpnia:

O godzinie 18-tej przybył do obozu gen. Anders z gen. [Zygmuntem] Szyszko-Bohuszem. Powitanie ich odbyło się uroczyście i z entuzjazmem. Przy okrzykach odśpiewano: „Jeszcze Polska nie zginęła” i „Nie rzucim ziemi, skąd nasz ród”.

---

¹⁴ Inspektor w Urzędzie Wojewódzkim w Łucku. Aresztowany przez NKWD 23 września 1939 r. Poprzez łuckie więzienie, obozy w Szepetówce, Starobielsku, Kozielsku, w miejscowości Paliszczew Bor, od 18 czerwca 1940 r. więzień obozu jenieckiego NKWD w Griazowcu.

2. Legitymacja Franciszka Józefa Langerta – studenta Uniwersytetu Lwowskiego, 1912 r.; ze zbiorów Tadeusza Rutkowskiego, wnuka

Po krótkim, lecz bardzo ważkim przemówieniu Andersa, który – podobnie jak rano płk. Piotrowski – podkreślił rolę, jaką mamy spełnić wobec historii i narodu, i wezwał nas do subordynacji i posłuchu. Mówił, że wszelkie nieporozumienia i waśnie, wszelkie rozstrzygania problemów z przeszłości winny zamilknąć. Przed nami przyszłość i tylko o przyszłości myśleć i mówić mamy¹⁵.

3 sierpnia 1941 roku, bezpośrednio przed wyjazdem tworzonego wojska polskiego ze Związku Sowieckiego do Iranu,

[generał Anders] wzywał do należytego zachowania się, przestrzegania dyscypliny moralnej i duchowej, być karnym, nie tylko w służbie, ale i poza nią. Odpowie-

¹⁵ Z pamiętnika Franciszka Józefa Langerta, notatki prywatne, Kędzierzyn-Koźle, dostęp: Tadeusz Rutkowski.

3. Franciszek Józef Langert jako żołnierz 2. Korpusu Polskiego, Dżalal Abad lub Persja, 1942 r.; ze zbiorów Tadeusza Rutkowskiego, wnuka

dzialni jesteśmy nie tylko za czyny, ale i za słowa. Wyraża nadzieję, że jego apel nie pozostanie bez zrozumienia. W imię Polski, rozkazuję, abyśmy od chwili wejścia na inną ziemię pamiętali, że jesteśmy synami najbardziej bohaterskiego w tej wojnie narodu, że mamy pamiętać zawsze, że jesteśmy częścią Polski, który do końca wypełni swój żołnierski obowiązek. Kończy swoją odezwę słowami: Gdziekolwiek byśmy byli, zapatrzeni jesteśmy w jeden cel, wierzymy w opatrzność Boską, tworzymy jedną nierozzerwalną gromadę, mającą przed oczami ukochaną ojczyznę¹⁶.

---

¹⁶ Tamże. 6 października 1942 r. Franciszek Józef Langert stanął przed komisją wojskową i ze względu na stan zdrowia otrzymał kategorię zdrowia E. Niezdolny do służby wojskowej, podjął działania pomocowe na rzecz polskich uchodźców, a przede wszystkim dzieci w Persji, Syrii i Libanie.

Bitwa o Monte Cassino weszła do historii polskich sił zbrojnych jako symbol nadzwyczajnego poświęcenia, odwagi i bohaterstwa. Miała również ogromne znaczenie dla przebiegu wojny,

bo otworzyła sojusznikom drogę do Rzymu¹⁷ i przyspieszyła koniec kampanii włoskiej¹⁸. Swoją nienaganną postawą, głęboką miłością do własnego narodu, zaangażowaniem i walką do końca kształtuje tożsamość Wojska Polskiego¹⁹.

Dążeniem całego narodu zarówno w Kraju, jak i na obczyźnie było dochowanie ślubowania, że nadal będzie się trwać w walce o wolność Polski, bez względu na warunki, w jakich przyjdzie im żyć i działać²⁰. Kluczową rolę na scenie politycznej zaczęła odgrywać rząd podległy Związkowi Sowieckiemu. Wiedziało, że Polska znalazła się we wschodnim położeniu geopolitycznym²¹, pomimo że należała do kultury zachodniej poprzez swoją odrębność mentalną, zwyczajową i religijną. *Im więcej wróci, tym większą będzie to rękojmią niepodległości Polski²²*. Generał Anders stwierdził, że *powrót do kraju jest osobistą sprawą każdego żołnierza. Każdy sam musi zdecydować o swoim przyszłym losie*. Świat sobie zdawał sprawę z tego, że Polska jest rządzona przez posłusznych wykonawców Moskwy. *Mamy najgłębsze przekonanie, że w najcięższych dla sojuszników chwilach dochowaliśmy lojalności²³*. Tymi właśnie słowami generał Anders skomentował naszą wierność i dochowanie przysięgi żołnierskiej. Mówił również, że *naród polski w 97% jest z nami. Komunizm z wiarą nie ma nic wspólnego. Póki tchu w moich piersiach, będę o tym mówił*. Te cytaty są wymowne i w pewien sposób komentują to, co się działo w kraju²⁴.

To wspaniałe pokolenie żołnierzy mówiło o sobie tak:

¹⁷ W. Anders, *Bez ostatniego rozdziału. Wspomnienia z lat 1939–1946*, Londyn, 1950, s. 244.

¹⁸ Białorusini byli w armii Andersa. Mińsk spotkanie w rocznicę bitwy o Monte Casino, Polskie Radio, 2017, www.polskieradio.pl, dostęp 4 IV 2020.

¹⁹ M. Błaszczak, *Żołnierze generała Andersa do ostatniego tchu walczyli o wolność Polski*, Ministerstwo Obrony Narodowej, 2019, www.gov.pl/web, dostęp 4 III 2020.

²⁰ D. Węgrzyn, *Wypatrując Andersa. Konspiracja niepodległościowa w województwie śląskim 1945–1948*, Katowice, 2019, s. 309.

²¹ M. Wańkowicz, *Głos z przeszłości 4/5*, www.ninateka.pl/audio, dostęp 3 IV 20.

²² *Mobilizacja uchodźstwa do walki politycznej 1945–1990*, red. L. Kliszewicz, Londyn, 1995, s. 47.

²³ G. Jonkajtys-Luba, *Opowieść o 2 Korpusie Polskim generała Władysława Andersa*, Warszawa, 2004, s. 62.

²⁴ Fragment przemówienia wygłoszonego na Monte Cassino, 18 V 1959 r., <http://www.youtube.com/watch?v=erTvC7GigX4>, dostęp 11 V 2021.

Byliśmy tacy młodzi jak „Kolumbowie” Bratnego. W tym trudnym czasie, zapomniani przez Boga i świat, żyliśmy jedynie promykiem nadziei, że może kiedyś odmieni się nasz los tułaczy. Tęsknota za krajem sprawiała, że czuliśmy się przygnębieni i rozdarci duchowo. W tych niełatwych czasach wyniesiony z domów rodzinny patriotyzm, a ugruntowany w harcerstwie był siłą, która dawała moc i wolę przetrwania. Jeszcze bardziej krystalizowały się nasze postawy żołnierskie oraz pożądane cechy charakteru, które wzmagały miłość do rodzinnego kraju²⁵.

3.

W 1945 roku zakończył się dla Górnego Śląska czas niemieckiego panowania. Śląsk zajęły wojska radzieckie 1. Frontu Ukraińskiego i przekazały administrację Polakom. *Powrót tych piastowskich ziem do państwowości polskiej* – jak głosiła wówczas propaganda – stał się jednym z centralnych zagadnień dla narodu polskiego, a treści wystąpień nacechowane były głębokim patriotyzmem: *Na tą chwilę czekały pokolenia. Dziś wszystkie uczucia zamykamy w jednym okrzyku, którego nie zapomnieliśmy przez siedemset lat: Niech żyje Matka nasza – Rzeczpospolita Polska; Niech żyje zjednoczenie ziemi śląskiej i opolskiej z macierzą – Polską, Cały Śląsk powinien być polski, Budujemy nowe życie własnymi rękoma²⁶*. Zarówno rodowici Opolanie, członkowie przedwojennych organizacji polonijnych, jak i powstańcy śląscy czy działacze plebiscytowi – wszyscy skupili się nad celem działalności ich życia: walce o powrót Śląska Opolskiego do Rzeczypospolitej Polskiej.

2 lutego 1945 roku delegacja Komitetu Obywatelskiego Polaków Śląska Opolskiego przekazała Aleksandrowi Zawadzkiemu specjalny memoriał dotyczący Śląska Opolskiego. W dokumencie postulowano powołanie specjalnego *komitetu opolskiego*, do którego zadań należałoby sporządzenie spisu narodowościowego, przeprowadzenie weryfikacji i powołanie tymczasowej milicji. Jednocześnie domagano się szybkiego *oczyszczenia Śląska Opolskiego z Niemców*. Autorzy listu twierdzili, że na Śląsku Opolskim zamieszkuje od 800 000 do 1 mln Polaków, głównie robotników i chłopów²⁷, którzy zamierzają się poświęcić pracy na

²⁵ J. Chojecka, *Monte Cassino 1944–2007*, „Kombatant. Biuletyn Urzędu do spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych”, Warszawa, 2007, nr 5, s. 3.

²⁶ A. Dziurok, R. Kaczmarek, *Województwo śląskie 1945–1950. Zarys dziejów politycznych*, Katowice, 2007, s. 100–102.

²⁷ J. Mokrosz, *Aleksander Zawadzki – działacz komunistyczny i wojewoda śląski (1945–1948)*, Katowice, 2014, s. 182–183, wersja cyfrowa: www.rebus.us.edu.pl, dostęp 21 I 2022.

Opolszczyźnie. W memoriale czytamy m.in., że o Śląsku Opolskim mogą decydować tylko Polacy ze Śląska Opolskiego, a inni będą tylko mile widziani i witani przez nas sercem. Jednak pogląd ten był nie do przyjęcia²⁸.

Na teren Śląska Opolskiego (poniemieckiej rejencji opolskiej)²⁹ w miejsce osób wysiedlonych przybyli polscy repatrianci, z ośmiu kresowych województw tworzących ziemie wschodnie II Rzeczypospolitej – przedwojennej Polski³⁰ oraz autochtoni z obozów jenieckich, obozów pracy, ludność z województw centralnych, ofiary przymusowej ewakuacji, a także Łemkowie i Ukraińcy. Ruch ludności obejmował przybywających z zagranicy³¹ oraz reemigrantów z zachodniej i południowej Europy. Wyrażono to hasłem: *Dokonując wielkiego dzieła Zjednoczenia Narodowego, Rząd Polski realizuje powrót do kraju wszystkich Polaków, przebywających na obczyźnie*³². Przyjęto założenie, że w demokratycznej Polsce starczy ziemi, pracy i chleba dla wszystkich Polaków. Głoszono: „Każdy Polak jest nam potrzebny” i „Każdy uczciwy Polak wraca”³³, „Chcemy, by wszyscy wrócili, z wyjątkiem elementów faszystowskich”³⁴. Jednak złożony problem obywatelstwa i narodowości spowodował niemałe trudności zarówno w stosunku do Niemców, Ukraińców jak i obywateli innych państw narodowości polskiej.

Do 25 maja 1945 roku – według szacunkowych obliczeń – na Śląsk Opolski przyjechało około 10 000 osób. Bardzo wielu wywodziło się z szeregów partyzanckich, głównie z Armii Ludowej i Batalionów Chłopskich³⁵. Zaczęło się tworzyć nowe społeczeństwo Śląska Opolskiego. Sprawnie przebiegała organizacja grup oświatowych, nadleśnictwa, kolejarzy, lekarzy, farmaceutów, weterynarzy czy rzemieślników. Uruchomiono wiele zakładów przemysłowych i komunalnych³⁶. W międzyczasie powstały nowe organizacje społeczne i młodzieżowe, które nawoływały młode pokolenie do narodowego życia na Ziemiach Zachodnich, we wszystkich jego dziedzinach. *My jesteśmy elementem najbardziej prężnym, najbardziej ochoczym do pracy, najbardziej energicznym – i my też musimy wziąć najbardziej czynny udział w akcji przesiedleńczej*³⁷. Przyjęto założenie,

²⁸ A. Dziurok, R. Kaczmarek, *Województwo śląskie 1945–1950...*, s. 54.

²⁹ J. Mokrosz, *Aleksander Zawadzki...*, s. 182–183.

³⁰ G. Jonkajtys-Luba, *Opowieść o 2 Korpusie Polskim...*, s. 7.

³¹ A. Dziurok, R. Kaczmarek, *Województwo śląskie 1945–1950...*, s. 515.

³² H. Markowski, *Wojewódzki Oddział Państwowego Urzędu Repatriacyjnego...*, s. 97.

³³ Tamże, s. 96.

³⁴ Tamże, s. 95.

³⁵ A. Dziurok, R. Kaczmarek, *Województwo śląskie 1945–1950...*, s. 89.

³⁶ Tamże, s. 92.

³⁷ Tamże, s. 110.

że w powojennej Polsce starczy ziemi, pracy i chleba dla wszystkich Polaków. 12 września 1945 roku przekazano stronie polskiej wszystkie majątki ziemskie na tzw. Ziemiach Odzyskanych wraz z inwentarzem i zasiewami³⁸. Wcześniej przeprowadzono pierwsze po wojnie żniwa³⁹. Przywracano i nadawano urzędowe nazwy miejscowości i obiektów geograficznych. Opublikowano szereg map i publikacji dotyczących podziału administracyjnego⁴⁰. Ówczesna władza komunistyczna i propagandziści radzieccy obiecywali przesiedleńcom złote góry w tej *Nowej (Zachodniej) Polsce*⁴¹.

4.

Po zdemobilizowaniu przez Brytyjczyków w maju 1946 roku⁴², podejmując najtrudniejszą, wtedy decyzję, z żołnierskiej niedoli do Kraju reemigrowała większa część ludności cywilnej⁴³. Przemiany polityczne w Polsce wzbudzały nieufność i niepokój. Energicznie, przeciw powrotowi do kraju, opowiadali się wyżsi dowódcy Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie, jak chociażby gen. Władysław Anders⁴⁴.

Okres tworzenia nowego społeczeństwa nie przebiegał bez konfliktów na tle kulturowym i ideologicznym. Powracający bardzo często dążyli do osiedlenia się w gronie osób już poznanych w czasie zsyłki, obawiano się samodzielnego osadzania się wśród zupełnie obcych ludzi, bardzo często z najróżniejszej części Polski oraz najróżniejszego statusu społecznego⁴⁵. Zaniepokojeni pierwszym wrażeniem, oceniali powrót tak:

*Pierwsze dni pobytu w Kraju smutne i ponure [...], tłok, pożegnania i łzy rozstania z przyjaciółmi. [...] Szara pogoda, szary krajobraz Śląska, oszpecony napisami 3 × TAK*⁴⁶.

³⁸ Tamże, s. 135.

³⁹ Tamże, s. 153.

⁴⁰ Tamże, s. 168.

⁴¹ www.kresykedzierzynkozle.pl, dostęp 10 XII 2020.

⁴² B. Materska, *General Anders i jego żołnierze*, „Kombatant. Biuletyn Urzędu do spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych”, Warszawa, 2007, nr 5, s. 11.

⁴³ T. Wolsza, *Mąż stanu polskiej emigracji. Władysław Anders w latach 1945–1970*, Warszawa, 2020, s. 103, wersja cyfrowa: www.rcin.org.pl, dostęp 21 I 2022.

⁴⁴ H. Markowski, *Wojewódzki Oddział Państwowego Urzędu Repatriacyjnego...*, s. 97.

⁴⁵ www.kresykedzierzynkozle.pl, dostęp 10 XII 2020.

⁴⁶ Powroty z zesłania na Syberii w latach 1944–1947. Powroty wraz z Armią Andersa, www.prawicowyinternet.pl, dostęp 25 II 2020.

Każda z tych grup, wywodząca się z różnych środowisk, o odmiennym obliczu kulturowym i politycznym, różnorodna pod względem wyznaniowym, okrutnie doświadczona przez wojnę, która utraciła rodzinne strony, uczyła się współżycia z rodzimą ludnością w nowym miejscu osiedlenia. Ci, którzy tutaj przybyli, musieli uczestniczyć w procesie adaptacyjnym, a podejmowanie wspólnych działań wymuszało współpracę i zbliżanie się ludzi. Przejmowano pewne wartości, potrzebnych do współistnienia⁴⁷.

Relacje przybyłych żołnierzy generała Andersa odsłaniają jej nieznaną oblicze. Sporą część repatriantów już w Koźlu wzywano do komendantury obozu, gdzie przeprowadzono z nimi rozmowę, która faktycznie nosiła charakter przesłuchania. Arkusz obserwacyjny miał charakter ogólny, w którym przesłuchiwany przedstawiał swój stosunek do rządu w Warszawie, a także zarysowywał ogólną sytuację 2. Korpusu Polskiego. Charakteryzował przybyłych w transportach swoich współtowarzyszy i wyższych oficerów, którzy z nim powrócili. Reszta pytań dotyczyła przebiegu życia konkretnego przesłuchiwanego. Uzyskane informacje miały stanowić podstawę w późniejszym rozpracowywaniu żołnierzy osiadłych na terenie całego kraju⁴⁸.

Wielu spośród nich musiało odnaleźć się i żyć przez lata jako obywatele drugiej kategorii PRL-u⁴⁹. Dla *Andersiaków*, *Andersowców*, jak ich określano w dokumentach bezpieki na Górnym Śląsku⁵⁰, oznaczało to wiele wyrzeczeń i cierpień. Traktowani jako element niepewny i podejrzany, wzywany od *bandy zbirów, szpiegów, sabotażystów*⁵¹, *wrogów Polski Ludowej*⁵². Tym ludziom ciężko było znaleźć pracę⁵³.

---

⁴⁷ D. Kisielewicz, *Historyczne uwarunkowania...*, s. 15.

⁴⁸ R. Gil, Repatriacja żołnierzy II Korpusu Polskiego z terenu Włoch i Wielkiej Brytanii do Polski po zakończeniu II wojny światowej, www.infolotnicze.pl, dostęp 15 IV 2020.

⁴⁹ A. Dębska-Kossakowska, *Wokół bitwy pod Monte Casino. Czeladźcy uczestnicy bitwy pod Monte Cassino. Komentarz*, Katowice, 2016, s. 125, wersja cyfrowa: www.rebus.us.edu.pl, dostęp 22 I 2022. Przełom 1989 r. i ostateczny upadek komunizmu zasadniczo zmienił nastawienie polskich władz: polskich żołnierzy walczących na zachodnich frontach wojny oficjalnie uznano za bohaterów.

⁵⁰ W. Handke, *Wierny w służbie pamięci swoich towarzyszy broni*, „Kombatant. Biuletyn Urzędu do spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych”, Warszawa, 2007, nr 5, s. 28.

⁵¹ Tamże, s. 12.

⁵² Stowarzyszenie Kresowian, www.kresykedzierzynkozle.pl, dostęp 3 IV 2020.

⁵³ R. Gil, Repatriacja żołnierzy II Korpusu Polskiego...

4. Książeczka wojskowa i odznaczenia Stanisława Stadnickiego; ze zbiorów Elżbiety Stadnickiej, córki

Ile cię trzeba cenić, ten tylko się dowie, kto cię stracił – te słowa **Stanisław Stadnicki** (il. 4–7) zanotował w swoich wspomnieniach. Były żołnierzem 12. Pułku Ułanów Podolskich, który nim powrócił do kraju, przeszedł cały szlak bojowy 2. Korpusu Polskiego. W trudach żołnierskiego dnia zmagął się ze skrajnie nieprzyjawnymi warunkami pustynnymi, uciążliwymi górskimi drogami, oazami czy głębokimi rzekami. Do końca wypełnił swój żołnierski obowiązek i znalazł, jak wielu z nich, miejsce w najnowszej historii Polski⁵⁴.

*Do ojczystej polskiej ziemi nie ma żadnych innych dróg*⁵⁵. Stanisław Stadnicki powrócił do kraju znacznie później, bowiem sytuacja rodzinna zmuszała go do pozostania na jakiś czas w Anglii. Po czterech latach tułaczki i bogatym szlaku bojowym przybył wraz z bratem, lotnikiem Dywizjonu 304, na ironię losu – imienia Ziemi Śląskiej, i matką do portu w Gdyni. Następnie jakiś czas spędzili w obozie dla przybywających do Polski w Łobzie, niedaleko Stargardu (Szczecińskiego). Wcześniej, bo w 1947 roku do kraju wróciła jego siostra, która czas wojny spędziła w Afryce, w obozie przeznaczonym dla cywilów. Swoje życie rozpoczęła w Koźlu na Opolszczyźnie, gdzie również Stanisław Stadnicki wraz

⁵⁴ Ze wspomnień Stanisława Stadnickiego, notatki prywatne, Kędzierzyn-Koźle, dostęp: Elżbieta Stadnicka.

⁵⁵ B. Dańko, *Nie zdążyli do Andersa. Źle być Polakiem*, Londyn – Warszawa, 1992, s. 303.

5. Stanisław Stadnicki (czwarty od lewej) w Palestynie, 1943 r.;
ze zbiorów Elżbiety Stadnickiej, córki

z bratem i matką postanawiali rozpocząć nowe życie po powrocie do ojczyzny.

W październiku 1950 roku na skutek kontuzji wojennej zmarł brat – Henryk Stadnicki. Stanisław Stadnicki pracował w Żegludze Śródlądowej, a następnie jako urzędnik w Rejonowym Przedsiębiorstwie Melioracyjnym w Koźlu. Po zawale serca przeszedł na rentę, a po osiągnięciu wieku na emeryturę. W roku 2009 zmarł na serce. Obaj bracia spoczywają na kozielskim cmentarzu⁵⁶.

W samym centrum ruchów migracyjnych⁵⁷ województwo śląskie stało się miejscem przeładunku i osadnictwa⁵⁸. Sprzyjał temu m.in. fakt, że na te tereny⁵⁹ były doprowadzone ze wschodu rosyjskie szerokie tory, które – zniszczone podczas działań wojennych – tam się kończyły i nie pozwoliły na dalszą podróż⁶⁰.

⁵⁶ Wywiad z Elżbietą Stadnicką, córką Stanisława Stadnickiego, Koźle, 2020.

⁵⁷ A. Dziurok, R. Kaczmarek, *Województwo śląskie 1945–1950...*, s. 594.

⁵⁸ S. Łach, *Organizacja osadnictwa miejskiego na ziemiach odzyskanych po II wojnie światowej*, „Śląskie Studia Historyczne”, 2015, s. 127–131, wersja cyfrowa: www.bazhum.muzhp.pl, dostęp 22 I 2022.

⁵⁹ N. Davies, *Szlak Nadziei. Armia Andersa. Marsz przez trzy kontynenty*, tłum. A. Zych, I. Zych, Warszawa, 2016, s. 563.

⁶⁰ www.kresykedzierzynkozle.pl, dostęp 3 IV 2020.

6. Stanisław Stadnicki (pierwszy od lewej) we Włoszech, 1945 r.;
ze zbiorów Elżbiety Stadnickiej, córki

W relacjach byłych żołnierzy Szlaku Nadziei można przeczytać: *Zaczęliśmy swój żywot od obozu przejściowego w Koźlu, gdzie odbywaliśmy kwarantannę*⁶¹. W pobliżu stacji kolejowej przy ul. Piastowskiej⁶² w dużym niemieckim kompleksie barakowym po dawnej szkole artylerii przeciwlotniczej⁶³ Wehrmachtu⁶⁴ utworzono Punkt Etapowy nr 2 „Wschód”⁶⁵ Państwowego Urzędu Repatriacyjnego Powiatowego⁶⁶ oraz Punkt Etapowy „Zachód”, który był wyznaczony do przyjęcia transportów żołnierzy armii gen. Andersa z Włoch. Żołnierze i oficerowie przybywający z Włoch rekrutowali się z poszczególnych jednostek wojskowych 2. Korpusu, drogą plebiscytu wyrażając chęć powrotu do kraju. W po-

⁶¹ N. Davies, *Szlak Nadziei...*, wspomnienia Anny Kajak, s. 563.

⁶² R. Gil, *Repatriacja żołnierzy II Korpusu Polskiego...*

⁶³ Tamże.

⁶⁴ www.lokalna24.pl, dostęp 10 XII 2020. Na okres kwarantanny byli kwaterowani repatrianci z Kresów Wschodnich przyjeżdżający na boczną kolejową stację Koźle.

⁶⁵ H. Markowski, *Wojewódzki Oddział Państwowego Urzędu Repatriacyjnego...*, s. 466.

⁶⁶ www.szukajwarchiwach.pl, dostęp 10 XII 20. Wikipedia podaje Punkty Etapowe: nr 1 „Zachód” i nr 2 „Wschód” (w Koźlu przy ul. Piastowskiej 77) oraz Punkt nr 3 w Kędzierzynie.

7. Stanisław Stadnicki, Koźle, 1963 r.;
ze zbiorów Elżbiety Stadnickiej, córki

rozumieniu z władzami wojskowymi, a w szczególności z kwatermistrzostwem 13. Dywizji Piechoty 27 listopada 1945 roku przystąpiono do przygotowania pomieszczeń i personelu komisji wojskowych⁶⁷.

Pierwszy transport liczył ok. 1000 żołnierzy. Dotarł do Polski 2 grudnia 1945 roku⁶⁸ drogą lądową przez Austrię, Czechosłowację i brytyjską strefę okupacyjną w Niemczech, przekraczając granicę na stacji Kędzierzyn-Koźle. Większość żołnierzy tego transportu stanowiły osoby, które służyły w Wehrmachcie. Pociąg został zaopatrzony w eskortę w osobie oficera w stopniu kapitana i 10 żołnierzy innych stopni. Wagony zabezpieczono przed zimnem. Każdy w przedziale miał zabezpieczony prowiant na pięć dni podróży, następnie w miejscowości Linz pozyskiwał kolejne zaopatrzenie na 15 dni, 21 papierosów, czekoladę, mydło oraz koc. Każdy żołnierz otrzymywał karabin starego typu Mark I, odebrany mu przed wyjazdem, oraz po 50 naboii⁶⁹.

⁶⁷ H. Markowski, *Wojewódzki Oddział Państwowego Urzędu Repatriacyjnego...*, s. 206–207. W wyniku decyzji Prezydium Rządu, PO PUR w Koźlu zlikwidowano 28 września 1950 r. W miejsce Powiatowych Oddziałów PUR powstały Referaty Repatriacyjno-Reemigracyjne PUR. Referat RR w Koźlu objął tereny powiatów kozielskiego i strzeleckiego i działał jeszcze do 12 marca 1951 r.

⁶⁸ Tamże, s. 466. Pierwszy transport z żołnierzami przybył do stacji Koźle o godz. 17.

⁶⁹ R. Gil, *Repatriacja żołnierzy II Korpusu Polskiego...*

We Włoszech żołnierze zostali pożegnani przez pułkownika Kazimierza Sidora w obozie, a także przez Stanisława Kota, ambasadora RP we Włoszech. Ostatecznie na skutek grudniowej akcji repatriacyjnej żołnierzy 2. Korpusu Polskiego z Włoch do Polski przybyło 12 273 żołnierzy. Wykaz liczbowy obejmuje żołnierzy przybyłych z Włoch w czasie od 2 do 26 grudnia 1945 roku, a obejmujący 13 transportów. 3 grudnia marszałek Michał Rola-Żymierski z okazji pierwszego transportu wydał rozkaz powitalny dla repatriantów z 2. Korpusu Polskiego. Jednocześnie korzystając z nadarzającej się sposobności, skrytykował Brytyjczyków za złą organizację przebiegu transportu i pozostawienia nadal większego Korpusu we Włoszech⁷⁰.

Przybyły transport był witany przez przedstawicieli wojska oraz ludność cywilną. Powracający otrzymywali przygotowany na stołach nakrytych białym obrusem posiłek, który spożywali przy dźwiękach orkiestry. Żołnierzy zgromadzono w świetlicy, gdzie poza informacją o porządku obowiązującym na punkcie, oficjalnie zorganizowano wiec polityczny. Po załatwieniu formalności wydawano suchy prowiant na 10 dni z zapasów, który przywieźli ze sobą z Włoch, i wypłacano zapomogi⁷¹.

Na podstawie raportów Komisji Rejestracyjnych oraz zbiorczych zestawień z RKU można odtworzyć, dokąd kierowali się repatriowani żołnierze PSZ po przybyciu do kraju. Ponieważ w dokumentach odnotowywano miejsce zamieszkania (przynależności do danego RKU) oraz nazwę okręgu wojskowego, do którego repatriant się udał i został w nim zdemobilizowany, pozwala nam to odtworzyć przybliżone pochodzenie repatriantów.

Do grudnia 1945 roku do kraju wróciło 32 oficerów, 1612 podoficerów oraz 10 661 szeregowców⁷². Każdy żołnierz miał otrzymać gratyfikację pieniężną w zależności od posiadanego stopnia: oficerowie 1000 zł, podoficerowie 750 zł, szeregowi 500 zł⁷³. Dla ułatwienia wymiany walut na punkcie, oddział Narodowego Banku Polskiego z Gliwic oddelegował dwóch urzędników, którzy na miejscu uruchomili punkt wymiany pieniędzy⁷⁴.

---

⁷⁰ Tamże.

⁷¹ S. Artymowski, *Repatriacja żołnierzy PSZ z Europy Zachodniej do Lubelskiego Okręgu Wojskowego w latach 1945–1948*, „Studia Muzealno-Historyczne”, 2011, nr 3, s. 3, wersja cyfrowa: www.bazhum.muzhp.pl, dostęp 14 XII 2020.

⁷² P. Semka, *Anders na białym koniu*, „Rzeczpospolita”, 2014, www.rp.pl/plus-minus, dostęp 22 I 2022.

⁷³ R. Gil, *Repatriacja żołnierzy II Korpusu Polskiego...*

⁷⁴ H. Markowski, *Wojewódzki Oddział Państwowego Urzędu Repatriacyjnego...*, s. 467.

Czas załatwiania wszystkich czynności administracyjnych dla jednego transportu wynosił 12–16 godzin. Organizacją wymaganej procedury miały się zająć specjalne komisje, wyznaczone przez szefa Departamentu Poboru i Ubezpieczeń. Komisja przeprowadzała rejestrację oraz wydawała zaświadczenia o demobilizacji żołnierzy, na których podstawie Rejonowe Komisje Uzupełnień (RKU) przeprowadzały faktyczną demobilizację i wydawały książeczki wojskowe. Do zadań Komisji Rejestracyjnych po przybyciu repatriantów należało ich przyjęcie, sporządzenie dokładnego wykazu, ilu wojskowych i w jakim stopniu znajdowało się w transporcie, ile mieli ze sobą broni itp. Następnie komisje decydowały o demobilizacji lub pozostawieniu żołnierzy w służbie czynnej (w takim wypadku repatriantów urlopowano)⁷⁵.

Żołnierze gen. Andersa przybyli do Polski mieli być zakwaterowani w obozach wojskowych nr 4 i 5 w koszarach w Koźlu, Cieszynie, Bielsku-Białej, Katowicach, Chorzowie i Międzyzlesiu⁷⁶. Transporty z Włoch przybywały w odstępach jednego–dwóch dni – każdy liczył przeciętnie ok. 1000 żołnierzy.

Nie przewidziano przerwy w transportach w okresie świątecznym i dlatego 24 grudnia 1945 roku zorganizowano uroczystą wieczerzę wigilijną dla przebywających na etapie żołnierzy i repatriantów. Na uroczystość przybyli m.in.: gen. dyw. Bronisław Półturzycki, zaproszeni przedstawiciele władz powiatowych, a z ramienia PUR – kierownik PO w Koźlu inż. Marchlewski. Przygrywała orkiestra zorganizowana jeszcze we Włoszech, a składająca się z byłych żołnierzy 2. Korpusu.

Przybycie 13. transportu 26 grudnia 1945 roku zakończyło tę akcję (il. 8)⁷⁷.

Ponadto wydawano bilety do wybranych przez żołnierzy miejscowości. Dla wielu żołnierzy rodzina była niejednokrotnie ważnym powodem powrotu do kraju, decydowała też o miejscu osiedlenia⁷⁸. Będąc jeszcze w Libanie, za sprawą korespondencji ze swoją najstarszą córką, Franciszek Langert wraz z towarzyszką jego ostatnich lat życia, drugą żoną Felicją, mimo wielu obaw i wątpliwości, wynikających z ciężkich przeżyć i doświadczeń w sowieckiej niewoli, wrócił do kraju – „do swoich” i zamieszkał w Otmęcie, obecnie dzielnicy Krapkowic.

---

⁷⁵ S. Artymowski, *Repatriacja żołnierzy PSZ...*, s. 3.

⁷⁶ R. Gil, *Repatriacja żołnierzy II Korpusu Polskiego...*

⁷⁷ H. Markowski, *Wojewódzki Oddział Państwowego Urzędu Repatriacyjnego...*, s. 467.

⁷⁸ R. Gil, *Repatriacja żołnierzy II Korpusu Polskiego...*

8. Powrót żołnierzy z armii gen. Andersa – stacja kolejowa Koźle, 14 I 1946 r.; „Polska Kronika Filmowa”, 14 I 1946, 1/46, www.repozytorium.fn.org.pl

5.

Przez pół wieku rządów komunistycznych w Polsce władze starały się nie tylko zohydzić, lecz także ośmieszyć zwycięzcę spod Monte Casino⁷⁹. Wykłęty przez ojczyznę⁸⁰ – mówiąc w sposób ironiczny i kpiący o generale Andersie, że na *białym koniu przyjedzie*⁸¹ – ówczesna władza chciała pomniejszyć zasługi dla Polski samego wodza, jak i jego żołnierzy. Nie wybaczone mu działalności na arenie międzynarodowej w sprawie powrotu do Polski tysięcy Polaków doświadczonych „golgotą Wschodu”⁸². Propaganda komunistyczna wykorzy-

⁷⁹ P. Semka, *Anders na białym koniu...*

⁸⁰ *Wojna Andersa – pod rozkazem dowódcy 2. Korpusu Polskiego*, PWN, 1988, wersja cyfrowa: www.warhist.pl, dostęp 22 I 2022.

⁸¹ A. Cholewa-Selo, *Muza i Jutrzenka*, „Kombatant. Biuletyn Urzędu do spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych”, Warszawa, 2007, nr 5, s. 8.

⁸² B. Polak, M. Polak, *Komuniści przeciwko legendzie Generała*, „Polska Zbrojna. Historia”, 2018, nr 3, wersja cyfrowa: www.polska-zbrojna.pl/home, dostęp 22 I 2022.

stywała każde wystąpienie czy wypowiedź prasową, aby – nawet absurdalnymi kłamstwami – poniżyć go w opinii Polaków w kraju⁸³.

Zdradzenie przez państwa sojusznicze, tęsknota za krajem, nadzieja na powrót dla *najwybitniejszej postaci emigracji*⁸⁴ i innych bohaterów II wojny światowej, pozbawionych polskiego obywatelstwa, pozostała do końca życia w pamięci generała. Irena Anders tak wspomina tą całą złożoną sytuację i swojego męża: Łudziliśmy się, że komunizm w końcu będzie obalony i wrócimy do własnego kraju. Śniła mu się nocami Polska *tak jak zresztą nam wszystkim*⁸⁵. *Myślał tylko o Polsce, kochał Polskę*⁸⁶.

Dla wielu żołnierzy 2. Korpusu patriotyzm i walka o Ojczyznę miały twarz Dowódcy⁸⁷ walczącego nieugięcie o wolność i niezawisłość Rzeczypospolitej. Po latach tułaczki po świecie połączenie z rodziną i powrót do małej i tej wielkiej ojczyzny⁸⁸, reemigracja stała się wbrew rozsądkowi nie tyle hasłem wypisanym na sztandarach, co dla wielu żołnierzy miarą miłości:

*To nie łza pod powieką,
Panie Generale*⁸⁹

BIBLIOGRAFIA

OPRACOWANIA

- Anders W., *Bez ostatniego rozdziału. Wspomnienia z lat 1939–1946*, Londyn, 1950.
- Artymowski S., *Repatriacja żołnierzy PSZ z Europy Zachodniej do Lubelskiego Okręgu Wojskowego w latach 1945–1948*, „Studia Muzealno-Historyczne”, 2011, nr 3, wersja cyfrowa: www.bazhum.muzhp.pl.
- Błaszczak M., *Żołnierze generała Andersa do ostatniego tchu walczyli o wolność Polski*, Ministerstwo Obrony Narodowej, 2019, www.gov.pl/web.
- Chałko Z., *Dłoń pełna snów*, Lublin, 1997.
- Chojecka J., *Monte Cassino 1944–2007*, „Kombatant. Biuletyn Urzędu do spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych”, Warszawa, 2007, nr 5.

---

⁸³ Tamże, s. 12.

⁸⁴ K. Śledziński, *Wyklęta Armia. Odyseja żołnierzy Andersa*, Kraków, 2017, s. 518.

⁸⁵ A. Cholewa-Selo, *Muza i Jutrzenka...*, s. 7.

⁸⁶ Tamże, s. 4.

⁸⁷ Tamże, s. 14.

⁸⁸ R. Gil, *Repatriacja żołnierzy II Korpusu Polskiego...*

⁸⁹ Z. Chałko, *Dłoń pełna snów*, Lublin, 1997.

- Cholewa-Selo A., *Muza i Jutrzenka*, „Kombatant. Biuletyn Urzędu do spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych”, Warszawa, 2007, nr 5.
- Dańko B., *Nie zdążyli do Andersa. Źle być Polakiem*, Londyn – Warszawa, 1992.
- Davies N., *Szlak Nadziei. Armia Andersa. Marsz przez trzy kontynenty*, tłum. A. Zych, I. Zych, Warszawa, 2016.
- Dębska-Kossakowska A., *Wokół bitwy pod Monte Casino. Czeladźcy uczestnicy bitwy pod Monte Cassino. Komentarz*, Katowice, 2016, wersja cyfrowa: www.rebus.us.edu.pl.
- Dziurok A., Kaczmarek R., *Województwo śląskie 1945–1950. Zarys dziejów politycznych*, Katowice, 2007.
- Handke W., *Wierny w służbie pamięci swoich towarzyszy broni*, „Kombatant. Biuletyn Urzędu do spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych”, Warszawa, 2007, nr 5.
- Jonkajtys-Luba G., *Opowieść o 2 Korpusie Polskim generała Władysława Andersa*, Warszawa, 2004.
- Kisielewicz D., *Historyczne uwarunkowania odrębności regionu Śląska Opolskiego*, „Pogranicze. Polish Borderlands Studies”, 2015, t. 3, nr 1, s. 7, wersja cyfrowa: <https://depot.ceon.pl/handle/123456789/14684>.
- Łach S., *Organizacja osadnictwa miejskiego na ziemiach odzyskanych po II wojnie światowej*, „Śląskie Studia Historyczne”, 2015, wersja cyfrowa: www.bazhum.muzhp.pl.
- Markowski H., *Wojewódzki Oddział Państwowego Urzędu Repatriacyjnego w Katowicach w latach 1945–1951*, Katowice, 2007, s. 138, wersja internetowa: www.rebus.us.edu.pl.
- Materska B., *Generał Anders i jego żołnierze*, „Kombatant. Biuletyn Urzędu do spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych”, Warszawa, 2007.
- Mobilizacja uchodźstwa do walki politycznej 1945–1990*, red. L. Kliszewicz, Londyn, 1995.
- Mokrosz J., *Aleksander Zawadzki – działacz komunistyczny i wojewoda śląski (1945–1948)*, Katowice, 2014, s. 182–183, wersja cyfrowa: www.rebus.us.edu.pl.
- Polak B., Polak M., *Komuniści przeciwko legendzie Generała*, „Polska Zbrojna. Historia”, 2018, nr 3, wersja cyfrowa: www.polska-zbrojna.pl/home.
- Semka P., *Anders na białym koniu*, „Rzeczpospolita”, 2014, www.rp.pl/plus-minus.
- Śledziński K., *Wyklęta Armia. Odyseja żołnierzy Andersa*, Kraków, 2017.
- Węgrzyn D., *Wypatrując Andersa. Konspiracja niepodległościowa w województwie śląskim 1945–1948*, Katowice, 2019.
- Wojna Andersa – pod rozkazem dowódcy 2. Korpusu Polskiego*, PWN, 1988, wersja cyfrowa: www.warhist.pl.
- Wolsza T., *Mąż stanu polskiej emigracji. Władysław Anders w latach 1945–1970*, Warszawa, 2020, s. 103, wersja cyfrowa: www.rcin.org.pl.

JOANNA OGORZAŁEK

NETOGRAFIA

- Białorusini byli w armii Andersa. Mińsk spotkanie w rocznicę bitwy o Monte Cassino, Polskie Radio, 2017, www.polskieradio.pl.
- Fragment przemówienia wygłoszonego na Monte Cassino, 18 V 1959 r., <http://www.youtube.com/watch?v=erTvC7GigX4>.
- Gil R., Repatriacja żołnierzy II Korpusu Polskiego z terenu Włoch i Wielkiej Brytanii do Polski po zakończeniu II wojny światowej, www.infolotnicze.pl.
- Marchevkowo na folkowo - Śląsk Opolski, <http://marchevka.blogspot.com/2015/07/marchevkowo-na-folkowo-slask-opolski.html>.
- Powiat opolski, <https://pl.wikivoyage.org/wiki>.
- Powroty z zesłania na Syberii w latach 1944–1947. Powroty wraz z Armią Andersa, www.prawicowyinternet.pl.
- Powrót Górnego Śląska do Polski, 1922, Dzieje.pl, portal historyczny.
- Stowarzyszenie Kresowian, www.kresykedzierzynkozle.pl.
- Śląsk Opolski, <https://industrial-tourism.eu/pl>.
- Śląsk Opolski, www.wikiwand.com/pl.
- Wańkowicz M., Głos z przeszłości 4/5, www.ninateka.pl/audio.
- Województwo śląskie 1945–1950, <http://edus.ibrbs.pl>.
- www.kresykedzierzynkozle.pl.
- www.lokalna24.pl.
- www.polskieszlaki.pl.
- www.szukajwarchiwach.pl.
- www.visitopolskie.pl.

JOANNA OGORZAŁEK

A POST-WAR HOME FOR SOLDIERS
OF THE 2ND POLISH CORPS
OF GENERAL WŁADYSŁAW ANDERS
IN OPOLE SILESIA

SUMMARY

This article briefly presents the profile of an outstanding politician in our national history – General Władysław Anders and also the post-war repatriation of soldiers of the 2nd Polish Corps, whose fate led them to the so-called Recovered Territories, including, among them, Opole Silesia. When applying for repatriation from Great Britain by sea (to

POWOJENNY DOM ŻOŁNIERZY 2. KORPUSU POLSKIEGO

Polish Pomerania) and by land (by rail from Italy) to Silesia, over one hundred thousand people returned to the country. Despite the chaos and revolutionary systemic changes, the shrinking of Poland in the East and enlargement in the West, Anders' army veterans, of the „trail of hope” are looking for a place of „small stability” in their homeland. Some of these Anders' veterans decide to settle in the region of Opole Silesia. Deportations, resettlements, displacements, repatriations – the brutality of the events after 1945 come as a shock for the inhabitants of the former Provinz Oberchlesien (Upper Silesia). This publication is supplemented by written memoirs of soldier-repatriates, as well as the content of conversations with their immediate family.

Keywords: Władysław Anders, Anders' soldiers, 2nd Polish Corps, Opole Silesia, repatriations, memoirs